Il-Problematizzazzjoni ta' Ġwann Mamo Bħala Riformatur Soċjali – Il-Preżenza tal-Grottesk f'*Ulied in-Nanna Venut fl-Amerka*

Stephen Bonanno

Bejn riformatur soċjali u osservatur ċiniku

Evidenza bbażata fuq analiżi xjentifika maħruġa mill-Ewrostat f'Diċembru tal-2013 donnha tistidinna nirrealizzaw kemm l-interpretazzjoni ta' *Ulied in-Nanna Venut fl-Amerka* bħala għajta għar-riforma soċjali tista' tkun żbaljata ladarba tixhed biss faċċata waħda tal-munita (Eurostat Press Office). Kuntrarju għall-konvinzjoni tal-kittieba soċjorealisti li ġew wara, li emmnu bis-sħiħ li l-edukazzjoni ġġib l-emanċipazzjoni, Mamo fir-rumanz joħroġ id-dubji tiegħu dwar kemm il-proġett politiku li jwettaqha kien possibbli. L-evidenza mill-istatistika donnha tikkorrobora l-intuwizzjoni ta' Ġwann Mamo 'l fuq minn 80 sena ilu li l-problema ewlenija li xxekkel lill-klassi tal-ħaddiem Malti milli jemanċipa ruħu tista' ma tkunx biss ta' bixra soċjopolitika.

Il-korroborazzjoni tistrieħ fuq il-fatt li r-riċerka tal-Ewrostat ittella' fil-wiċċ preokkupazzjoni ċentrali fil-viżjoni mressqa mir-rumanzier, jiġifieri li l-problema tal-injoranza mnissla min-nuqqas ta' edukazzjoni għandha t-tendenza li tintiret minn ġenerazzjoni għall-oħra.[1] Fl-istatistika pprovduta

1 It-tema tal-eredità tinħass sa mill-għażla tat-titlu, bir-referenza ġenealoġika għan-nanna li tevoka l-passaġġ mill-ġenerazzjoni tagħha għall-ġenerazzjonijiet ta'wliedha u ta'wlied uliedha. B'hekk tinfilsa ruħha l-idea deterministika li ftit jew xejn m'hemm lok għall-bidla ladarba kollox predeterminat, għax it-traċċi anċestrali jibqgħu jintirtu minn ġenerazzjoni għall-oħra. Il-motiv tal-wirt jestendi ruħu tul ir-rakkont, bħal fl-eżempju tal-qorq li jilbes Gajton deskritt bħala "minn dawk li xedd il-biżbiżnannu ta' biżbiżnannuh, Adam" (Mamo 212).

joħroġ il-fatt li 73% ma rnexxilhomx jisbqu l-livell baxx ta' edukazzjoni tal-ġenituri tagħhom, l-ogħla persentaġġ meta mqabbel mal-bqija tal-istati membri fl-Unjoni Ewropea. Fid-dawl ta' dan in-nuqqas ta' mobilizzazzjoni huwa ġustifikat li wieħed jistaqsi x'qiegħed jimpedixxi lis-sistema edukattiva Maltija milli tkun effettiva fl-emanċipazzjoni ta' parti mill-popolazzjoni? It-tentattiv li titwieġeb se jintrabat ma' qari differenti tar-rakkont ta' Mamo. Iktar milli l-espressjoni tal-ħerqa favur ir-riforma soċjali, ir-rumanz se jinftiehem li hu mnebbaħ mir-realizzazzjoni tal-impossibbiltà tat-twettiq ta' dak mixtieq, imsarrfa narrattivament fil-viżjoni ta' bixra grotteska ppreżentata tul ir-rakkont.

Fl-istess binarju ta' xettiċiżmu rigward is-sistema edukattiva Ġużè Stagno f'*What Happens in Brussels Stays in Brussels*, rumanz li jista' jinqara bħala l-estensjoni ta' *Ulied in-Nanna Venut* lejn is-seklu wieħed u għoxrin, iressaq it-teżi li s-sitwazzjoni llum għadha l-istess bħal fi żmien Mamo (Stagno 150). Minnha nnifisha l-idea ta' estensjoni fiż-żmien diġà tindika l-persistenza tal-problema. Kif josserva l-karattru ta' Gustav, li jista' jitqies l-ekwivalenti ta' Feliċ, il-karattru kolt fost ulied in-Nanna Venut, is-sitwazzjoni baqgħet l-istess minkejja "sittin/sebgħin sena ta' edukazzjoni 'obbligatorja'" (150). Il-problema titwessa' fid-dimensjoni tagħha hekk kif tiġi ssuġġerita l-improbabbiltà li titwettaq l-emanċipazzjoni, li kif se jargumenta dan l-istudju hija preokkupazzjoni li r-riperkussjoni li tħalli tikkostitwixxi l-qofol tar-rakkont ta' Mamo. Fir-rumanz ta' Stagno dan jiġi rreġistrat għax barra mill-affermazzjoni tal-falliment tar-riforma soċjali ppropagat mill-kittieba soċjorealisti, Gustav jikkonkludi li "ebda pajjiż qatt ma rnexxielu joftom tassew lill-klassi tal-ħaddiema mill-injoranza ... wisq inqas iwassalha għall-emanċipazzjoni" (149-150). Iżda minkejja x-xebh apparenti bejn iż-żewġ rumanziera, il-viżjoni tagħhom tibda titbiegħed mat-tentattiv ta' approfondiment. Filwaqt li Stagno jibqa' fil-wiċċ tal-problema u l-karattru tiegħu jiddikjara li m'għandux idea għal soluzzjoni, Mamo jirnexxilu jfannad fil-qigħan l-aktar profondi tal-karattru Malti identifikat minn Mark Vella bħala 'l-Malti aħħari', li jappartjeni lill-faxxa tal-qiegħ fl-iskala soċjali (Vella xvi). Jekk Mamo jirnexxilu jintegra l-karatteristiċi tipiċi li jiffurmaw il-karattri li jqaxxar f'viżjoni dwar il-kundizzjoni umana, Stagno ma jagħmilx dan. Għaldaqstant Mamo mhux biss jantiċipa l-problema, imma saħansitra jindika l-għeruq tagħha. Fid-dawl ta' din il-kisba tinftiehem aħjar il-ħtieġa tar-

rivizitazzjoni tat-tikketta ta' riformatur soċjali mogħtija lil Mamo r-rumanzier. Dan l-istudju se jfittex li jikkoreġiha billi janalizza dawk l-elementi li jixħtu dubju dwar l-asserzjoni li l-awtur kellu fiduċja li l-bidla tista' tiġġarrab.

Ir-rikonoxximent tat-tlaqqigħ tal-elementi diskordanti jitlob li jiġi indirizzat l-iżbilanċ maħluq mill-orjentazzjoni tal-interpretazzjoni tat-test lejn naħa waħda biss tal-faċċati opposti li jippreżenta Mamo. Uħud mill-vuċijiet dijametrikament opposti għal xulxin issikktu sabiex titla' biss fil-wiċċ dik li tafferma l-verżjoni mixtieqa. Kuntrarju għall-impressjoni mogħtija minn diversi kritiċi, Mamo donnu ried li jfittex li jrażżan, u saħansitra jiddestabbilizza l-ħerqa tiegħu stess għall-bidla soċjali billi jnawwar l-istess bażi li minnha titnissel. Tul ir-rakkont il-mumenti li fihom in-narratur jintervjeni direttament sabiex iressaq il-messaġġ politiku, aktarx il-mumenti dgħajfa fir-rakkont, huma bbilanċjati minn waqtiet oħra li fihom jispikkaw ir-rabja u d-disprezz lejn il-klassi soċjali li l-awtur tant kien iħobb. It-ton ċiniku li bih jittratta l-karattri li jirrappreżentawha, kuntrarju għal dak li jisħaq Oliver Friggieri,[2] donnu jikxef l-uġigħ tal-qtigħ il-qalb imġarrab minnu. L-entużjażmu favur l-emanċipazzjoni bħal donnu jitbandal bejn it-tama u d-diżillużjoni li l-għan qatt jista' jintlaħaq. Mamo jinqabad għalhekk minn naħa jinħass iħabrek fl-insistenza tiegħu li jipponta sebgħu lejn min imexxi talli m'għamel xejn biex jifdi 'l-Malti aħħari, u mill-oħra jattakka l-ottimiżmu għall-ħerqa għall-bidla billi jitfa' dubju fuq jekk wara kollox hemmx redenzjoni għall-karattri li joħloq. Hija d-dilemma ta' bniedem li ġenwinament fittex li jemanċipa lil ulied in-Nanna Venut, kif jixhdu l-pubblikazzjonijiet tiegħu, konxju fl-istess nifs mill-possibbiltà jekk mhux probabbiltà li l-emanċipazzjoni mhix wara kollox possibbli. Id-dubju jissarraf f'viżjoni li fiha l-inklinazzjoni lejn in-naturaliżmu, ikkaratterizzata fost l-oħrajn mit-tema tal-ereditа̀ komprometttenti, tippreżenta stampa mill-aktar sewda tal-umanità.[3] Fil-perkors mittieħed, il-qofol tat-trattament ta' Mamo tal-karattri ċertament li mhux il-"għadab imsarraf f'komiċità" kif

2 Friggieri jipprova jinnewtralizza t-ton ta' kundanna billi jenfasizza li l-awtur jispiċċa jibni relazzjoni affettiva mal-karattri li joħloq, kif tixhed il-kwotazzjoni meħuda minn programm radjufoniku fuq Mamo: "Finalment jiena niddubita ħafna kemm kien qiegħed jikkundanna, għax sikwit jidher li qiegħed jikteb tant b'mod pjaċevoli, tant qed jieħu pjaċir jikteb, li jispiċċa biex jieħu pjaċir ipinġi dak li qed ipinġi." Il-ħolqa għall-programm hi: http://campusfm.um.edu.mt/pages/webcastspages/Autumn_10/amerka_mamo.htm

3 It-tema tal-ereditа̀ f'*Ulied in-Nanna Venut fl-Amerka* ttrattajtha f' "Mir-Riforma Soċjali għall-Investigazzjoni tal-Bniedem: Ulied in-Nanna Venut fl-Amerka Bħala Allegorija tal-Kundizzjoni Eżistenzjali Umana', *Symposia Melitensia*, Numru 9 (2013).

isostni Friggieri (28).[4] It-tfigħ ta' wlied in-Nanna Venut fl-abbissi eżistenzjali ta' bixra grotteska, ikkaratterizzat mir-rigress lejn il-primittiv, l-annimalesk u l-organiżmi l-aktar bażiċi, flimkien mal-identifikazzjoni tal-karattri permezz tal-motiv skatoloġiku, huwa r-rappreżentazzjoni narrattiva tal-pożizzjoni ċinika li jaddotta Mamo.

Ir-rigressjoni fl-iskema evoluttiva

Jekk l-impatt imħolli mit-tikketta ta' 'riformatur soċjali' żbilanċja u faqqar lil *Ulied in-Nanna Venut fl-Amerka*, Mario Cassar kien l-ewwel wieħed li indirizza l-problema billi wera possibbiltajiet oħra ta' interpretazzjoni. Hu jassoċja t-test ta' Mamo man-naturalisti, li mill-viżjoni bijoloġika li kellhom kienu jħarsu lejn il-bniedem bħala 'ħlejqa li trid taqdi bosta funzjonijiet naturali, bħala konsumerista aktar milli bħala spirtu' (Cassar 36-37). Il-qari tal-karattri ta' Mamo, fid-dawl tad-distinzjoni li Cassar jislet bejn il-qadi tal-funzjonijiet naturali bħala konsumeristi u mhux bħala spirtu, jikkomprometti l-entużjażmu kollu fl-interpretazzjoni ta' min fittex li jorjenta t-test lejn is-sejħa għar-riforma soċjali. Il-qari fid-dawl naturalista jpoġġi f'dubju l-asserzjoni jekk l-emanċipazzjoni hix wara kollox possibbli għal min hu nieqes mill-ispirtu. Id-deskrizzjoni ta' Gajton, bl-enfasi fuq it-tixjin minnu tar-'ruħ ħajja', tikkonferma l-orjentazzjoni naturalista li jistabbilixxi Cassar:

> Ħażen u għaqal kellu, imma tax-xadin ta' kif jisraq il-ġewż u jieklu, jew tal-ġurdien meta jniżżel denbu fil-kus taż-żejt u jilagħqu. Pjaċir fis-sensi kellu, imma tal-qattus fix-xahar ta' Jannar. Għaxqa tar-ruħ ħajja xejn. Jitkellem jaf, imma dejjem bl-istess vereb (għeruq ta' kliem) bħal ta' *tiekol*, *tixrob*, *torqod*, *tqum*, *tqalfat*, *tisraq*, *taħrab*, *tiġri*, *tmaxtar*, *tlewwet*, *tbagħbas*, *taħ..a*, *t..x..*, *eċċ*. (Mamo 213).

Mifhuma minn x'jagħmel minnha l-aktar Aristotli, ir-ruħ titqies fattur fundamentali li jiddistingwi ħlejqa minn oħra għax hi responsabbli għal

4 Huwa veru li Mamo stess jiddikjara diversi drabi li hija l-intenzjoni tiegħu li jgħallem billi jdaħħaq, imma fil-postskritt donnu jantiċipa reazzjoni bħal ta' Friggieri u lill-qarrej iwissih "tiħux kollox biċ-ċajt, u la taħsibhomx kollha bi ħmerijiet għax ħmar tkun int" (Mamo 464).

"mental or psychological functions like thought, perception and desire, and is the bearer of moral qualities" (Stanford Encyclopedia). It-tixjin tagħha fil-karattru ta' Mamo jġib miegħu għalhekk it-tneżżigħ tal-karatteristiċi li jiddistingwu 'l-bniedem minn ħlejjaq oħra, u tqarrbu lejhom kif jixhed it-tixbih kontinwu tal-karattru mal-annimali fis-silta. Hija din il-funzjoni li taqdi l-litanija ta' azzjonijiet attribwiti lil Gajton fis-silta u lill-biċċa l-kbira tal-karattri tul ir-rakkont. Mamo, fil-mod kif jirrappreżentahom bħala nieqsa minn kwalunkwe ħjiel tal-fakultà analitika jirrendihom mejtin ħajjin, il-verżjoni Maltija tal-*morts vivants*, imneżżgħa minn kull ħjiel ta' individwalità, konċepiti bħala 'Girgorijiet, Kalanċijiet u Masijiet' (Mamo 244). Is-suspett li l-ispirtu jista' ma jkunx rekuperabbli jġiegħel lir-rumanzier jaqta' qalbu li l-emanċipazzjoni qatt tista' tirrealizza ruħha. Il-*leitmotif* tal-falliment tal-proġett, kif muri fil-falliment ta' diversi proġetti tul ir-rakkont, jista' jevoka l-falliment tal-proġett soċjorealista.[5] Ix-xettiċiżmu li s-sistema edukattiva qatt tista' tikseb l-emanċipazzjoni jinħass aċċentwat fis-silta li fiha Indrì jiftakar it-twissija ta' Galantom Twajjeb li "'L uliedkom aħjar tibagħtuhom jiġbru l-bżar (skużi ż-żibel) milli tgħallmuhom l-iskola'" (Mamo 193).[6] L-istess xettiċiżmu jissarraf fil-viżjoni deġenerattiva b'għeruq fil-grottesk daqskemm fir-realtà, paradoss li kif għad irid jintwera jkompli jikkonferma l-orjentazzjoni naturalista tat-test li identifika Cassar. Il-viżjoni timmanifesta ruħha b'mod partikolari fil-proċess ta' rigressjoni, imnebbaħ mit-twemmin Darwinista li Mamo jgħaddi lil ulied in-Nanna Venut minnu.

It-tlaqqigħ mingħajr skossi tal-elementi tan-naturaliżmu mal-grottesk fit-test ta' Mamo, li jistgħu jidhru dijametrikament opposti minħabba l-appartenenza għar-realiżmu tal-wieħed u l-viżjoni sikwit fantastika tal-ieħor, jista' jinftiehem fid-dawl tal-osservazzjoni ta' V.L. Parrington: "From much study of inner drives of low-grade characters the naturalist is in danger of creating grotesques ... From much emphasis on animal impulses the naturalist may turn man into an animal" (Samala 188). Huwa l-iffukar fuq ir-rappreżentazzjoni ta' karattri tal-'anqas grad' li ppermetta l-grottesk jitqarreb

5 Mal-falliment tal-proġett tal-emigrazzjoni lejn l-Amerika hemm ukoll il-fallimenti tal-proġetti ta' Luretu Nullo, ta' McHmairy, ta' Xmun u Armaużarma u tal-Proġett Ebejer.

6 Mario Cassar infurmani li l-'bżar' li jirreferi għalih Mamo fis-silta kkwotata mhux dak li nużaw fl-ikel, iżda d-demel li jintuża bħala fertilizzant. Fid-dawl ta' dan, l-assoċjazzjoni tiegħu maż-żibel fil-kwotazzjoni tikseb aktar sens.

lejn in-naturaliżmu billi jitnissel mill-ħajja ta' kuljum. Ir-rappreżentazzjoni karatterjali hi kkaratterizzata, kif josserva Cassar, minn "deskrizzjonijiet moqżieża, b'enfasi fuq ġesti oxxeni [u] pastażati", ilkoll dettalji li jevokaw il-grottesk (Cassar 37). L-utilizzar tal-effett tal-*unheimlich*, is-sensazzjoni tal-familjari daqskemm għarib, jinnewtralizza l-impatt li l-inseriment tal-grottesk seta' ħalla fuq ir-referenzjalità tar-rakkont.[7] Għalhekk permezz tat-"trasgressjoni tal-konfini kategoriċi" (Pertulla 26) marbuta mal-grottesk, il-linja ta' demarkazzjoni li tifred lill-bniedem mill-annimal setgħet tkun sfidata u destabbilizzata.[8] B'kuntrast man-narrattiva tradizzjonali Maltija, li fi ħdanha l-karattru tipiku kien stilizzat u mnoqqi minn kwalunkwe difett li seta' tebba' l-idealizzazzjoni tiegħu, fit-test ta' Mamo jiskatta dak li Bakhtin jiddeskrivi bħala l-"*lowering of all that is high, spiritual, ideal, abstract*" (Bakhtin 20).

Interessanti wieħed jinnota li Mamo jirreġistra r-rigressjoni fi ħdan il-qafas tat-teorija evoluttiva Darwinjana. Filwaqt li l-kunċett ta' evoluzzjoni normalment jevoka l-idea ta' progress, ir-rumanzier Malti xorta waħda jirrealizza d-deġenerazzjoni tal-karattri tiegħu u jeħodhom lura flok 'il quddiem. Kienet il-bijoloġija post-Darwinjana li aċċentwat l-idea ta' deġenerazzjoni billi sfruttat is-sinjali ta' rigressjoni f'Darwin kif tisħaq Alexandra Warwick: "*although Darwin had concluded optimistically that 'all corporeal and mental endowments will tend to progress towards perfection', that optimism is shadowed throughout the* Origin *by the forms of regression and extinction*" (Warwick 162). Ir-rikonoxximent tal-forom ta' rigressjoni u estinzjoni mill-post-Darwinjani kienu determinanti sabiex jinħoloq ambjent, skont Markku Salmela, fejn "*a strict, physiologically based division between the human and the nonhuman was becoming increasingly difficult to enforce*" (Salmela 189). Id-diffikultà fid-distinzjoni bejn l-uman u l-mhux uman ippermettiet riviżitazzjoni u bidla drastika fil-kunċett ta' evoluzzjoni. Warwick issostni li "*the question of the direction in which change was moving had become central and the dominant sense was of backward movement: regression, decadence and degeneration*" (Warwick 162). Mamo jiddakkar sew minn dan iż-*zeitgeist*, kif tixhed is-sitwazzjoni fejn biex jgħaddi ġudizzju

7 Fuq l-*unheimlich* ara N. Royle, *The Uncanny* (Manchester, 2003).

8 Carroll jasserixxi li "*the governing structural principle of the grotesque is the violation of our standing concepts and categories, our expectations concerning the natural and ontological order*" (Salmela u Toikkanen 7).

fuq l-injoranza murija minn wieħed mill-karattri jikkuntrastah mal-baqra, u jikkonkludi li ″kieku tistaqsi ′l xi Darwinista jekk fehmet jew le, iwieġbek: ′Iva, fehmet‴ (Mamo 49). Għaldaqstant hu jimmanifesta r-reazzjoni tiegħu ta′ rabja għal ulied in-Nanna Venut, ikkawżata l-aktar minħabba l-injoranza tagħhom, billi jgħaddihom minn proċess ta′ retrogressjoni li fl-aħħar mill-aħħar iwassal għall-estinzjoni tal-grupp bit-tħaddim tal-prinċipju tas-soppravivenza ta′ min hu l-aktar b′saħħtu. Għalhekk huma jsiru l-manifestazzjoni ′ħajja′ tat-traġġigħ lura tal-proċess evoluttiv.

L-ewwel pass fil-proċess rigressiv li Mamo jgħaddi lil ulied in-Nanna Venut minnu huwa l-ataviżmu, it-tniżżil lejn it-tip anċestrali, li għad-Darwinisti soċjali fisser sinjal tal-inferjorità tar-razza. Il-primittiv hu evokat qabelxejn mir-referenzi għan-Neanderthal, permezz tad-diversi studjużi tal-bniedem bikri kif misjub fi fdalijiet fossilizzati bħall-għadam petrifikat, fosthom Johann Carl Fuhlrott, kif ukoll mir-referenza għal Engis, il-post fejn instab l-ewwel fdal tan-Neanderthal. Jissieħbu magħhom ir-referenzi għal speċi preistoriċi bħat-Tetralophodon, id-Deinotherium u l-Mastodon, tal-aħħar skopert minn Georges Cuvier li hu wkoll jissemma fl-istess silta (Mamo 206). B′dawn l-evokazzjonijiet, fir-rakkont jinħoloq kuntest li fih tispikka awra ta′ primittività li ddakkar lill-karattri, imsaħħa bir-referenza għal Malta bħala l-"gżira tal-bronż u l-ġebel" (184).

Ir-retrogressjoni atavistika tispikka fis-sekwenzi li fiha l-karattri jitniżżlu għall-fażi prelingwistika li fiha jinqdew b′forom primittivi sabiex jesprimu ruħhom. Hekk jiġri meta Bertu Armaużarma jinqeda bil-ġestikulazzjoni biex ifiehem lill-Grieg li xtaq il-birra tal-Iġgant (Mamo 142). L-istess karattru, flimkien ma′ Girgor, jinqdew bil-pittogramma biex jiffirmaw xi dokumenti, sitwazzjoni grotteska li tevoka l-fażi l-aktar bikrija fl-iżvilupp tal-lingwa (ara Mamo, Kap. XII). Din is-sitwazzjoni taqbad ukoll il-pass li jmiss fil-proċess, jiġifieri l-annimalizzazzjoni tal-karattri. Jekk il-kunjom huwa forma ta′ awtodefinizzjoni (*nomen omen*), kunjom Armaużarma u Girgor, Fenech u Buttigieg, hu rappreżentat grafikament permezz tat-tpinġijiet ta′ fenek u ta′ tiġieġa. Fil-każ ta′ Girgor l-assimilazzjoni taċċentwa ruħha hekk kif jippronunzja ruħu bħala ″missier it-tiġieġ″ (213). Tul ir-rakkont l-annimalizzazzjoni tistrieħ l-aktar fuq it-tħaddim tat-tixbiha, li ssostni r-realiżmu għax kuntrarju għall-metafora tippermetti li fil-proċess il-preżenza tal-bniedem tiġi preservata,

bħal fl-eżempji ″jitkabarsu fuq xulxin bħall-bhejjem″ (100), ″iċafċaf bħall-klieb″ (263) u ″rasu mtliet daqs qurdiena″ (346). L-assimilazzjoni ssir sħiħa hekk kif il-vapur li permezz tiegħu jtemmu l-vjaġġ jingħad li ″kellu ħafna bhejjem fuqu″(445), u b'hekk l-awtur donnu jissuġġerixxi l-konklużjoni li issa m'għadx fadal ħjiel ta' distinzjoni bejnhom u bejn l-annimali. Fil-perkors li tieħu għalhekk, l-annimalizzazzjoni titwettaq mingħajr ma r-realiżmu jkun kompromess. Il-grottesk li tevoka ma jirrealizzax ruħu permezz tal-fantastiku, bħal fil-każ tal-forom ibridi li jgħaqqdu flimkien partijiet mill-ġisem uman ma' partijiet oħra annimaleski, imma permezz ta' karattri li l-qarrej jista' faċilment jidentifika ruħu magħhom.

Tarġa iżjed 'l isfel tintlaħaq bl-identifikazzjoni tal-karattri ma' organiżmi mikroskopiċi, li d-deskrizzjoni tal-azzjonijiet li jwettqu tevoka l-imġiba mill-aktar bażika tal-karattri ta' Mamo: ″jitħarrku, jieklu, jiġġieldu, inisslu u jgħammru″(206). Iżda r-retrogressjoni fl-iskema evoluttiva tikseb dimensjoni mill-aktar dispreġjattiva bl-inseriment tal-motiv skatoloġiku, hekk kif l-eskrement isir il-mezz li bih jiġi identifikat il-Malti. Fis-sekwenza li fiha jitfaċċa, il-grottesk b'bixra realistika jilħaq aktarx il-qofol tiegħu. Is-sitwazzjoni tiżviluppa meta s-Sur Bend, Indrì u Kalanġ jippruvaw iwettqu l-proġett li ″(j)sawmu l-ħmieġ tal-bniedem, dok li jħalli warajh filgħodu, u nagħmlewh tajjop″ (156). Meta jiġu bżonn l-għajnuna tal-Maltin u Indrì jistaqsi jistgħux jiddeterminaw hemmx minnhom fl-inħawi, Kalanġ jidentifika l-preżenza tagħhom mit-tip ta' ħmieġ li jkun ġej mid-dranaġġ (160). L-enfasi fuq id-defakazzjoni tisseddaq fi proporzjonijiet grotteski hekk kif tiżbroffa ħofra bid-dranaġġ u t-tlieta jsibu rwieħhom "maqlubin għal waranijiet jgħumu bil-qama qalb il-fdal tal-bniedem″ (161). B'hekk il-proċess rigressiv li Mamo jitfa' fih lill-injurant Malti jilħaq il-livell l-aktar profond tal-abbiss eżistenzjali.

Tmiem sorprendenti jew mistenni?

L-isforz li tittaffa l-viżjoni li tikkompromettі kwalunkwe tentattiv għall-emanċipazzjoni ta' klassi jikkonferma ruħu fl-interpretazzjoni ta' tmiem ir-rakkont. Id-deċiżjoni li l-karattri jinqatlu kollha ħlief wieħed, kuntrarju għal dak li ntqal minn xi kritiċi, altru li mhix sinjal każwali li jixhed il-ħerqa li

r-rumanzier jagħlaq ħesrem ir-rakkont. Iżda l-ħerqa li r-rakkont jiġi interpretat bħala tħeġġiġa għar-riforma soċjali tant ikkundizzjonat l-interpretazzjoni tat-test li spiċċat affettwat saħansitra lil dawk li dehru li qegħdin jinqatgħu minnha.

Anke min fehem li t-tmiem kien maħsub u jagħmel parti mill-istrateġija awtorjali jsibu sorprendenti. Cassar minkejja li kien l-ewwel wieħed li rrikonoxxa l-viżjoni grotteska u deterministika f'Mamo, donnu jibqa' marbut mal-interpretazzjoni soċjoloġika meta jirreferi għas-"soċjologu spiritwż li jrid ibiddel ambjent sottożviluppat fi dramm divertenti" (41). Għalhekk jara t-tmiem mhux "kongruwenti ma' dak kollu li ġara qabel", u "jiddifferixxi radikalment fl-implikazzjonijiet tiegħu minn dak tal-episodji preċedenti" (30). It-tmiem vjolenti jinterpretah fuq livell ta' plott biss, bħala mezz sabiex "jevita s-soltu tmiem brijuż u mwarrad tar-rumanz romantiku" (30). Adrian Grima wkoll jillimita l-interpretazzjoni tiegħu fuq livell ta' plott biss, possibbilment biex ma jikkompromettix l-interpretazzjoni ta' Mamo r-rumanzier bħala instigatur għar-riforma soċjali. Huwa ġustament jinnota li kuntrarju għal dak li jinħaseb sikwit, jiġifieri li Mamo ried itemm ħesrem ir-rakkont, "in-narratur jiżra' ż-żerriegħa tiegħu" qabel (Grima xix). Iżda r-rabta jispjegaha bħala l-eżekuzzjoni tal-ħalfa ta' Gajton "li għandu b'xi mod jitħallas" (Mamo 24). Għaldaqstant it-tmiem xorta jsejjaħlu "sorprendenti" (Grima xix), u għalhekk ma jagħrafx il-possibbiltà li jinterpretah bħala konklużjoni loġika ta' dak li l-awtur kien ilu jipprepara għalih tul ir-rakkont.

Interpretazzjoni li taqbad direzzjoni differenti hija dik ta' Vella. B'referenza anke għat-tmiem ta' ċerti novelli ta' Mamo, hu jinterpreta t-tmiem traġiku bħala "kastig aħħari, li bħallikieku jnaddaf lis-soċjetà minn dawn l-elementi retrogradi" (Vella xix). Il-kritiku jinħass jiżbilanċja ruħu favur l-interpretazzjoni li tattribwixxi r-rieda min-naħa tal-awtur li jagħmel il-pożizzjoni tiegħu ċara kemm jista' jkun. Mingħajr ma neskludiha, jien se nipproponi interpretazzjoni li taqbad aktar relazzjoni ambigwa ta' Mamo mal-karattri. L-imħabba u l-mibegħda, is-simpatija u d-disprezz, l-empatija u l-ironija jintgħaġnu b'tali mod li tagħmilha impossibbli tgħid fejn tispiċċa waħda u fejn tibda l-oħra. Il-kawża ewlenija tal-inċertezza hija r-realizzazzjoni li hu ma jista' jagħmel xejn għal min iħobb. F'dawn iċ-ċirkustanzi donnu ma jifdallu ebda triq ħlief li jħalli l-prinċipju Darwinjan jitħaddem. Qalbu maqtugħa għalkollox, Mamo

jispiċċa jħalli lill-karattri f'idejn id-destin naturali tagħhom. Għalhekk imutu kollha ħlief Feliċ, l-uniku wieħed fosthom mogħni bir-ruħ: huwa t-twettiq tal-prinċipju li min huwa l-aktar b'saħħtu jissoppravivi, filwaqt li d-dgħajjef hu kkundannat li jixxejjen.

Fit-tentattiv tal-qarrejja li jfittxu li jagħtu tweġiba għall-mistoqsija mqanqla mir-rakkont tikkonferma ruħha t-teżi li t-test ta' Mamo għadu relevanti llum daqskemm kien meta nkiteb. Għalhekk wieħed jistaqsi: Hemm tama li r-riformi soċjali li jinkorporaw it-titjib fl-istrutturi edukattivi jagħnu lill-kreaturi, impinġija li bilkemm jixirfu lilhinn mill-eżistenza tal-organiżmi l-aktar bażiċi, bl-ispirtu li m'għandhomx? Id-diffikultà li torbot lil Mamo ma' risposta definittiva tissuġġerixxi d-dilemma jekk l-emanċipazzjoni tistax tinkiseb jew le. Naqblux jew le jekk il-Malti deskritt tant tajjeb minnu jistax jiġi emanċipat, li hu żgur hu li s-suċċess ta' riforma simili m'għandux jibqa' jitkejjel kif forsi sar s'issa. It-titjib soċjopolitiku ttieħed wisq li jfisser neċessarjament l-emanċipazzjoni ta' min jinsab fil-qiegħ. Il-parametri bla preċedenti li pprovda Mamo, bl-enfasi fuq il-kisba tar-ruħ li tagħni lill-bniedem, għandhom iservu ta' riga li biha l-kisbiet marbutin mar-riformi soċjali jistgħu jitkejlu. It-tama hi li xi darba jkun jista' jingħad b'konvinzjoni li l-edukazzjoni m'għadhiex "biskuttini f'ħalq il-ħmir".[9]

Biblijografija

Bakhtin, Mikhail. *Rabelais and His World.* Trad. Hélène Iswolsky. Bloomington: Indiana UP, 1984. Stampat.

Bonanno, Stephen. "Mir-Riforma Soċjali għall-Investigazzjoni tal-Bniedem: *Ulied in-Nanna Venut fl-Amerka* Bħala Allegorija tal-Kundizzjoni Eżistenzjali Umana." *Symposia Melitensia* 9 (2013): 19-46. Stampat.

Cassar, Mario. "Ir-Rumanz Malti bejn l-1930 u l-1940." Teżi tal-B.Ed. L-Università ta' Malta, 1986. Stampat.

Edwards, Justin D. u Rune Grauland. *Grotesque.* Londra: Routledge, 2013. Stampat.

9 L-osservazzjoni jgħaddiha Frappawl b'referenza għall-kotba li jispiċċaw għand min ma jistax japprezzahom. Din tikkonferma t-teżi tal-awtur li r-riformi soċjali huma inutli jekk l-injurant ma jinfediex mill-injuranza. Ara Mamo, 409.

Eurostat Press Office. "Transmission of Level of Education between Generations - Educational Attainment: Persistence or Movement through the Generations?" *Eurostat Newsrelease* 188 (2013): 1-3. Internet. 30 Sett. 2014.
Friggieri, Oliver. *Ġwann Mamo: Il-Kittieb tar-Riforma Soċjali*. Malta: Mid-Med Bank, 1984. Stampat.
Grima, Adrian. "Juan Mamo u s-Sigrieti ta' Wlied in-Nanna Venut." *Il-Malti* LXXIX (2007): 81-104. Stampat.
Levine, George. *The Realistic Imagination: English Fiction from Frankenstein to Lady Chatterley*. Chicago: U of Chicago P, 1981. Stampat.
Meindl, Dieter. *American Fiction and the Metaphysics of the Grotesque.* Missouri: U of Missouri P, 1996. Stampat.
Mamo, Juann. *Ulied in-Nanna Venut fl-Amerka.* Malta: SKS, 2013. Stampat.
Perttula, Irma. "The Grotesque: Concepts and Characteristics." *The Grotesque and the Unnatural*. Ed. Marrku Salmela u Jarrko Toikkanen. New York: Cambria P, 2011. 17-42. Stampat.
Royle, Nicholas. *The Uncanny*. Manchester: Manchester UP, 2003. Stampat.
Salmela, Marrku. "The Grotesque Landscape and the Naturalistic Method." *The Grotesque and the Unnatural*. Ed. Marrku Salmela u Jarrko Toikkanen. New York: Cambria P, 2011. 18-210. Stampat.
Salmela, Marrku u Jarrko Toikkanen. *The Grotesque and the Unnatural*. New York: Cambria P, 2011. Stampat.
Stagno, Ġużè. *What Happens in Brussels Stays in Brussels*. Malta: Merlin Publishers, 2013. Stampat.
Stanford Encyclopedia of Philosophy. Stanford Univeristy. Internet. 30 Sett. 2014.
Vella, Mark. Mamo Misjub mill-Ġdid. *Juann Mamo: Ġrajja Maltija*. Juann Mamo. Malta: Klabb Kotba Maltin, 2010. Stampat.
Warwick, Alexandra. "Unnatural Selection: Variation, Deviation, and Excess at the Fin de Siècle." *The Grotesque and the Unnatural*. Ed. Marrku Salmela u Jarrko Toikkanen. New York: Cambria P, 2011. 161-186. Stampat.